

Peter Megyeši

Some Notes on the Metacritique

Alžběta Bačíková – Radim Langer – Marek Meduna – Martin Prudil

– Lucie Rosenfeldová – Milan Salák:

Meta 1: Sborník metakritických textů / Anthology of Metacritical Texts

(21. 12. 2014 – 30. 3. 2015; A2, Ateliér, Flash Art, Nový Prostor, Reflex Respekt).

2015, non-paginated.

Abstract: The authors of the anthology undertook to carry out an ambitious project: to review the fine art reviews, thus creating “metacritique”. In the publication they outlined a number of core themes, each of which would deserve a thorough analysis. Many questions were raised, but not answered. The authors only recorded and termed the particular aspects of the analysis as a scientific challenge or issue. An attempt to create metacritique failed, because the authors did not select a methodology which would enable to achieve relevant results.

Key words: critique – review – contemporary art – metacritique

Mgr. Peter Megyeši, PhD., graduated in Art History and Theory from the Philosophical Faculty of Trnava University in Trnava (2011). He completed a research fellowship at the Philosophical Faculty of Charles University in Prague (2010/2011) and at the Philosophical Faculty of Masaryk University in Brno (2013). He completed his doctoral studies (PhD) at the Department of Art History and Theory at Trnava University in Trnava with a dissertation dedicated to significant layers of the medieval iconography of St. Christopher (2014). He is particularly interested in medieval art, contemporary art and interpretation issues. Since 2014, he has been lecturing at the Department of Theory
peter.megy@gmail.com

Obálka publikácie Meta 1: Sborník metakritických textů, detail

Peter Megyeši
Poznámky k metakritike

METAKRITIKA

META 1

Sborník metakritických textů

21. 12. 2014
– 30. 3. 2015

A2
Ateliér
Flash Art
Nový Prostor
Reflex
Respekt

texty
Alžběta Bačíková
Radim Langer
Marek Meduna
Martin Prudil
Lucie Rosenfeldová
Milan Salák

redakce
Jan Smutný

Vydání bylo podpořeno
Spolkem Skutek.

Alžběta Bačíková – Radim Langer – Marek Meduna – Martin Prudil – Lucie Rosenfeldová – Milan Salák: *Meta 1: Sborník metakritických textů* (21. 12. 2014 – 30. 3. 2015; A2, Ateliér, Flash Art, Nový Prostor, Reflex Respekt), 2015, nepaginované.

Abstrakt: Autori zborníka sa podujali na ambiciózny projekt: recenzovať recenzie výtvarného umenia, teda vytvoriť „metakritiku“. V publikácii je načrtnutých viacero ťažiskových tém, z ktorých každá by si zaslúžila dôkladnú analýzu. Mnohé otázky sú nastolené, ale nezodpovedané. Autori iba registrujú a pomenúvajú jednotlivé aspekty analýzy ako bádateľskú výzvu či problém. Pokus o metakritiku zlyháva, keďže autori si nezvolili metodiku, ktorá by im umožnila dosiahnuť relevantné výsledky.

Kľúčové slová: kritika – recenzia – súčasné umenie – metakritika

V poslednom čase sa u našich západných susedov objavilo viacero iniciatív, ktoré spája záujem o stav a kvalitu výtvarnej kritiky: v roku 2012 vznikla Cena Věry Jirousové, ktorá sa každoročne udeľuje v kategóriách etablovaná kritika a mladá kritika¹, na stretnutí Uměleckohistorické společnosti v máji 2013 prebehla diskusia na tému „Výtvarná a architektonická kritika versus dějiny umění“², zvýšený záujem o otázky týkajúce sa výtvarnej kritiky vyvolala kontroverzná recenzia Kristýny Drápalovej na výstavu finalistov Ceny Jindřicha Chaluppeckého 2013³ a v novembri 2015 zorganizovala Cena Věry Jirousové v spolupráci s vedecko-výskumným pracoviskom AVU v Prahe medzinárodnú konferenciu Art Criticism 2.0⁴. Súčasťou týchto synergických aktivít je i publikácia *Meta 1: Sborník metakritických textů*.⁵ Jej autori si stanovili ambiciózny cieľ: recenzovať recenzie výtvarného umenia, teda vytvoriť „metakritiku“, ktorú autori chápu ako „určitý způsob kritizování kritiky

1 Informácie o cene sú dostupné na jej stránke <http://cenavj.cz/>.

2 V priebehu dvoch týždňov to bola tretia verejná debata v Prahe o stave výtvarnej kritiky. Správu o diskusii publikovala Anežka Bartlová: Kritický stav kritiky aneb o kritice kriticky. In *Artalk.cz*, <http://artalk.cz/2013/05/30/kriticky-stav-kritiky-aneb-o-kritice-kriticky/>.

3 Kristýna Drápalová: CJCH speciál: Cena za díru v překližce. In *Artalk.cz*, <http://artalk.cz/2013/11/18/cjch-special-cena-za-diru-v-prekližce/>. Recenzia bola najdiskutovanejším príspevkom v histórii internetovej platformy Artalk.cz, pod textom sa objavili desiatky príspevkov. Na Drápalovú reagovala Silvia Šeborová: O umění, kritice a uhnutých kuriozitách. In *Artalk.cz*, <http://artalk.cz/2014/01/06/o-umeni-kritice-a-uhnutych-kuriozitach/>, Ladislav Zikmund-Lender: In fundamine (nejen o zdrženlivosti). In *Artalk.cz*, <http://artalk.cz/2015/08/19/in-fundamine-nejen-o-zdrzenlivosti/>, Milena Bartlová: In_margine (CJCH speciál). In *Artalk.cz*, http://artalk.cz/2013/11/20/in_margine-cjch-special/, a nepriamo aj Anna Remešová: Proč díry v dřevotříse představují kritiku institucí? In A2, <http://a2larm.cz/2013/11/cena-jindricha-chalupeckeho-2013-aneb-proc-diry-v-drevotrisce-predstavuji-kritiku-instituci-a-proc-o-tom-nikdo-nevi/>. Na tvrdú kritiku svojho textu reagovala Kristýna Drápalová: Minimální doba trvanlivosti. In *Artalk.cz*, <http://artalk.cz/2013/12/06/minimalni-doba-trvanlivosti/>

4 Bližšie pozri <http://www.cenavj.cz/conference.html>.

5 Alžběta Bačíková – Radim Langer – Marek Meduna – Martin Prudil – Lucie Rosenfeldová – Milan Salák: *Meta 1: Sborník metakritických textů* (21. 12. 2014 – 30. 3. 2015; A2, Ateliér, Flash Art, Nový Prostor, Reflex Respekt), 2015, nepaginované. Komentár k zborníku publikovala Silvie Šeborová: Metakritika aneb kritizování kritiky. In *Artalk.cz*, <http://artalk.cz/2015/09/15/metakritika-aneb-kritizovani-kritiky/>. Rozhovor o zborníku s časťou autorského kolektívu pripravila Klára Peloušková: Nebyť finální stoka: O Sborníku metakritických textů s jeho autory. In *Artalk.cz*, <http://artalk.cz/2015/10/26/nebyt-finální-stoka-o-sborníku-metakritických-textů-s-jeho-autory/>. Diskusia o zborníku sa uskutočnila 16. 3. 2016 v pražskej kaviarni Liberál, prítomní boli najmä zástupcovia médií.

nebo pokus o její souborné zhodnocení“⁶ Predmetom analýz sú texty uverejnené počas prvých troch mesiacov minulého roka v siedmich tlačných periodikách, ktoré pravidelne prinášajú informácie o súčasnom výtvarnom umení. Autorský výber zahŕňa jeden denník (*Lidové noviny*) a šesť časopisov (*Respekt, Reflex, A2, Nový Prostor, Ateliér, Flash Art*). Plánované pokračovanie zborníka sa má zamerať na iné periodiká i publikačné platformy.

V päťstranovom úvode i samotných stručných kritikách je načrtnutých viacero ťažiskových tém, z ktorých každá by si zaslúžila dôkladnú analýzu. Mnohé otázky sú nastolené, ale nezodpovedané. Autori iba registrujú a pomenúvajú jednotlivé aspekty analýzy ako bádateľskú výzvu či problém: „*Subtilnejší otázky, napríklad jaká ideológia stojí za aktuálnymi podobami výtvarnej kritiky alebo jestli se má se změnami uměleckých strategií zásadněji proměňovat její úloha, jsme víceméně ponechali stranou.*“⁷ Opäť ide o v súčasnosti veľmi obľúbené otváranie diskusie a vytváranie dojmu pionierskeho počinu,⁸ ktoré sa nevyhýba ani reflexii výtvarnej kritiky.⁹ Kritici kritik často v úvahách končia tam, kde by mali začať, ak sa teda chcú dopracovať k relevantným a overiteľným záverom. Napríklad v prípade konštatovania: „*Argumentace je občas nahrazena citacemi autorit. Recenzenti, poučení čtením význačných teoretiků či filozofů, přejímají jejich názory a na objekt vlastního zájmu se už sotva soustředí střizlivě, sami za sebe. Občas jako by se prostřednictvím citací snažili učinit vlastní psaní významnějším.*“¹⁰ Výpovedné by bolo až vyhodnotenie týchto citácií: frekvencia výskytu jednotlivých mien a pojmov, úporná snaha „držať krok“ s aktuálnymi diskusiami globalizovaného sveta i za cenu intelektuálneho pokrívania, ale najmä neopodstatnenosť zvolených citátov ako náhrada autentického teoretického zázemia. Posledne menovaný jav je veľmi rozšírený a filozof Tomáš Kulka ho charakterizuje ako zdanlivo sofistikovaný gýč v kognitívnej oblasti (áno, nasleduje citovanie autority): „*Jde o různé druhy 'citací' či odkazů k uznávaným autoritám, které jsou centrem intelektuální módy. Mám na mysli myšlenkově prázdné traktace odkazující k Heideggerovi, Derridovi, Kristevě, Lacanovi, Baudrillardovi aj. Přesto (či právě proto), že těmto filosofům nikdo (nebo téměř nikdo) nerozumí, propůjčují vyřčeným vyřčenostem auru nedosažitelné hloubky.*“¹¹ Kto však konkrétne predstavuje pre pisateľov

6 Alžběta Bačíková – Radim Langer – Marek Meduna – Martin Prudil – Lucie Rosenfeldová – Milan Salák: *Meta 1: Sborník metakritických textů* (21. 12. 2014 – 30. 3. 2015; *A2, Ateliér, Flash Art, Nový Prostor, Reflex Respekt*), 2015, nepaginované.

7 Ibidem.

8 Problém ustavičného „otvárania diskusie“ priamo vyjadruje odpoveď Mareka Medunu v rozhovore s Klárou Pelouškovou: „*V našich textech jsme reflektovali jiné texty a snažili jsme se přitom vyvozovat nějaká zobecnění. Nicméně jde o závěry skupiny asi šesti lidí, které si nenárokují obecnou platnost. Jde spíš o otevření diskuse. Rozhodně si nemyslíme, že tvoříme nějaký manuál, to je nesmysl.*“ Klára Peloušková: *Nebýt finální stoka: O Sborníku metakritických textů s jeho autory*. In *Artalk.cz*, <http://artalk.cz/2015/10/26/nebyt-finalni-stoka-o-sborniku-metakritickyx-textu-s-jeho-autory/>.

9 Tento fakt dokumentuje Anežka Bartlová v správě o diskusii *Výtvarná a architektonická kritika versus dějiny umění*. Na problém nezalosti predchodcov upozornil i Petr Wittlich: „*Wittlich také poukázal na to, že teorii kritiky se zabývalo již nemálo teoretiků a kunsthistoriků a není tedy nezbytně nutné objevovat Ameriku, což je u nás stále ještě poměrně časté v různých oblastech.*“ Anežka Bartlová: *Kritický stav kritiky aneb o kritice kritiky*. In *Artalk.cz*, <http://artalk.cz/2013/05/30/kritickyx-stav-kritiky-aneb-o-kritice-kriticky/>.

10 *Meta 1: Sborník metakritických textů* (21. 12. 2014 – 30. 3. 2015; *A2, Ateliér, Flash Art, Nový Prostor, Reflex Respekt*), 2015, nepaginované.

11 Tomáš Kulka: *Umění a kýč*. Praha: Torst, 2000, s. 192.

výtvarnej kritiky pomyselný intelektuálny Olymp, sa v metakritickom zborníku nedozvieme, i keď sledované texty predstavujú štatisticky spracovateľný objem dát a výsledok by poskytol odpoveď na otázku o miere podliehania výtvarnej kritiky intelektuálnej móde.¹² Metakritika v zmysle posudzovania argumentácie kritiky, ale i štatistického vyhodnocovania dát nazbieraných z väčšej sumy jednotlivých kritik¹³ nie je možná bez zamerania sa na samotný jazyk. Autori však aj tu zostávajú vo všeobecnej rovine a pri vágnych konštatovaniach, čím sa, paradoxne, dopúšťajú práve toho, čo tak často a ostro kritizujú na pisateľoch recenzií. Zameranie sa na rozbor jazykových prostriedkov recenzií sa pritom javí ako logický krok a metodicky podmienená nutnosť, keďže, ako uvádza Milan Salák: „...*sborník zahrnuje určité procento kritik na výstavě, které metarecenzent neviděl.*“¹⁴ Otázne je, ako chceli autori takýmto spôsobom naplniť zásady, ktoré si určili: „*Zajímalo nás, zda články obsahují argumentaci, nebo jsou jen vyjádřením nepodložených tvrzení. Zkoumali jsme, jestli jsou vůči vlastnímu tématu popisné, nebo jim jde o svěbytnou interpretaci a pokus o kritické zhodnocení.*“¹⁵ Kritici sa teda podujali verifikovať tvrdenia a posudzovať argumentáciu v textoch pojednávajúcich aj o výstavách, ktoré nevideli. Napokon, nelogickosti takto definovaného prístupu si boli niektorí autori vedomí, čo je zrejme z odpovede Marka Medunu: „*A co se týče přístupu, já jsem měl třeba na začátku pocit, že je možné napsat metakritický text, aniž bych výstavu viděl, ale záhy jsem si uvědomil, že to asi nejde. Že potom člověk nemůže posoudit, do jaké míry argumenty v tom kterém článku odpovídají tomu, co lze na výstavě vidět.*“¹⁶ Ale nielen kolektív autorov zborníka zastáva prekvapujúci názor, že je možné zmysluplne analyzovať texty hodnotiace výstavy, ktoré posudzovateľ recenzií ani nevidel. Klára Peloušková, ktorá viedla s autormi rozhovor, uviedla: „*Z mého pohledu je smysluplné kritizovat kritiky výstav, které metarecenzent neviděl, protože když se člověk zaměří čistě na strukturu textu, není zatížen svým vlastním pohledem na věc a tím pádem se v metakritice nesnaží nahradit kritikův názor svým vlastním.*“¹⁷ Otázne však je, podľa akých kritérií kritizuje kritik kritika, ak nepozná objekt kritiky, teda ak nie je „zťažený vlastným pohľadom na vec“. „*Analýza písania o umení je totiž analýzou myslenia o umení.*“¹⁸ Zameranie sa iba na štruktúru textu sa stáva posudzovaním štylistického cvičenia. Aký má zmysel zaoberať sa rozborom písania o výtvarnom umení, keď sú tieto pokusy izolované od umenia samého? Môže byť takýto prístup prínosom, alebo vytvára autoreferenčný systém pseudoproblematiky?

12 Ku kritike intelektuálnej módnosti, povrchnej erudovanosti a nepriepustnému žargónu pozri napríklad Joanna Derdowska: *Vědcovy nové šaty*. In *Slovo a smysl. Časopis pro mezioborová bohemistická studia*, 2010, roč. VII, č. 13.

13 V tomto dvojtom zmysle chápajú pojem „metakritika“ autori zborníka.

14 Klára Peloušková: *Nebýt finální stoka: O Sborníku metakritických textů s jeho autory*. In *Artalk.cz*, <http://artalk.cz/2015/10/26/nebyt-finalni-stoka-o-sborniku-metakritickyx-textu-s-jeho-autory/>.

15 *Meta 1: Sborník metakritických textů* (21. 12. 2014 – 30. 3. 2015; *A2, Ateliér, Flash Art, Nový Prostor, Reflex Respekt*), 2015, nepaginované.

16 Klára Peloušková: *Nebýt finální stoka: O Sborníku metakritických textů s jeho autory*. In *Artalk.cz*, <http://artalk.cz/2015/10/26/nebyt-finalni-stoka-o-sborniku-metakritickyx-textu-s-jeho-autory/>.

17 Ibidem.

18 Jana Geržová: *Písanie*. In *Profil současného výtvarného umenia*, 4/2011, s. 4.

Opäť sa dostávame k samotnému textu, k rozboru použitého jazyka. Problémom je, že metakritický zborník sa o analytický prístup k textom ani nepokúša. Autori už pritom mohli nadviazať na výsledky práce viacerých autorov, prípadne sa inšpirovať predchádzajúcimi spôsobmi kritického spracovania textov o výtvarnom umení. Spomeňme aspoň prenikavú štúdiu Pavly Pečinkovej *Šablony interpretace*¹⁹, ktorá v písaní o výtvarnom umení šesťdesiatych až deväťdesiatych rokov identifikuje myšlienkové šablóny podliehajúce rýchlym obmenám, štúdiu Jany Geržovej *Ideologické spôsoby písania: Analýza budovateľských a normalizačných textov 50. a 70. rokov*²⁰, ktorá je dôkladnou analýzou a komparáciou ideologických textov minulého storočia so zameraním na ich jazykové, štylistické a rétorické charakteristiky ovplyvnené politickým kontextom doby, a text Petra Wittlicha *Výtvarná kritika a dejiny umění*²¹, v ktorom sa venuje i topike literárneho žánru výtvarnej kritiky. Z hľadiska možností teoretického prístupu k výtvarnej kritike je podnetnou monografiou Daniela Grúňa *Archeológia výtvarnej kritiky*.²² Analýzám súčasného písania o umení bol venovaný i hlavný blok príspevkov posledného čísla časopisu *Profil súčasného výtvarného umenia* v roku 2001, ktorý priniesol pohľady filozofa Petra Michaloviča, básnika a esejistu Jiřího Oliča a kritika a kurátora Juraja Mojžiša.²³ O zhodnotenie výtvarnej kritiky v časopisoch *Reportér*, *Respekt* a *Reflex* sa pokúsila diplomová práca Marcely Svobodovej *Analýza súčasné výtvarné kritiky ve vybraných tištěných médiích*.²⁴ Jazykový rozbor textov výtvarnej kritiky, s prihliadnutím na výskyt floskúl a myšlienkového balastu všeobecne, predviedol český teatroológ Vladimír Just v prednáške *Jazykový smog ve výtvarném umění*.²⁵ I on sa zamerl na texty, ktoré patria k výtvarnej publicistike a vyšli v novinách a týždenníkoch *Lidové noviny*, *Respekt*, *Flash Art*, *Ateliér*, *Umělec*. O prednáške Vladimíra Justa referoval na Artalk.cz študentský kolektív autorov pražskej UMPRUM (študenti seminára umeleckej kritiky pod vedením Lady Hubatovej-Vackovej) textom *Smysluplnějšími*

19 Pavla Pečinková: Šablony interpretace. In *Otázky prezentace, interpretace a instalací současného výtvarného umění. Sborník příspěvků konference pořádané pod záštitou primátora města Zlína Ing. Vladimíra Daňky a Ministerstva kultury České republiky v Academia centru Fakulty technologické ve Zlíně 26.-25. září 1996, u příležitosti I. Nového zlínského salonu*. Zlín 2006, s. 73 – 77.

20 Jana Geržová: *Ideologické spôsoby písania: Analýza budovateľských a normalizačných textov 50. a 70. rokov*. In *Ateliér: Čtrnáctideník súčasného výtvarného umění*, 2006, č. 2, s. 2; č. 3, s. 2. Štúdiá bola pôvodne prednesená na pôde VŠVU v Bratislave 9. 11. 2005.

21 Petr Wittlich: *Výtvarná kritika a dejiny umění*. In *Artalk.cz*, <http://artalk.cz/2013/06/10/wittlich-vytvarna-kritika-a-dejiny-umeni/>. Text je prepisom úvodného príspevku k diskusi s názvom *Výtvarná a architektonická kritika versus dějiny umění*, ktorá bola súčasťou zasadnutia českej umeleckohistorickej spoločnosti v Prahe 2013 .5 .24.

22 Daniel Grůň: *Archeológia výtvarnej kritiky*. Bratislava: Slovart a VŠVU, 2009.

23 Peter Michalovič: *Démon Ekfrasis a písanie o (výtvarnom) umení*; Jiří Olič: *Pocta neznámemu kunsthistorikovi*; Juraj Mojžiš: *Písanie, písateľ, pisateľ (Krátka spomienka na budúcnosť)*. In *Profil súčasného výtvarného umenia*, 4/2001, s. 6 – 29.

24 Marcela Svobodová: *Analýza súčasné výtvarné kritiky ve vybraných tištěných médiích*. (magisterská diplomová práca). Seminář dějin umění, FF MU Brno: 2015, https://is.muni.cz/th/350739/ff_m/Analýza_soucasne_vytvarne_kritiky_ve_vybraných_tistených_mediích.pdf.

25 Akadémia výtvarných umění v Prahe, 7. 3. 2011. Just je i autorom dvojdielného slovníka floskúl, v ktorom používa množstvo príkladov z písania o výtvarnom umení. Vladimír Just: *Slovník floskulí. Malá encyklopedie polistopadového newspeaku: klišé, slogany, hantýrky, tiky, partyové metafor, slovní smogy*. Praha: Academia, 2003; *Slovník floskulí 2. Další várka slovního smogu: paslova, pavazby, pamýšlenky*. Praha: Academia, 2005. Vo vzťahu k výtvarnej publicistike je veľmi kritické spracovanie hesla „scéna“ v jeho prvej knihe.

větami za čistotu ovzduší, kde v závěrečné poznámce uviedli: „Cílem textu bylo referovat o přednášce za užití co největšího množství floskulí a jiného ‚slovního smogu‘.“ Prílohu referátu tvorí zoznam často opakovaných výrazov, nadužívaných cudzích slov, opakujúcich sa fráz, klišé a pod., ktoré autori získali z periodík *ERA 21*, *Ateliér*, *A2*, *Flash Art*, *Respekt*, internetových stránok *lidovky.cz* a *Artalk.cz*.²⁶ Tento text, v ktorom si študentský kolektív zvolil ľahšiu cestu a ukázal, ako by sa písať nemalo, podnietil Milenu Bartlovú k poznámkam všeobecnejšieho charakteru na margo verbalizácie vizuálnej skúsenosti: „*Psaní a mluvení o výtvarném umění a architektuře, ale i o hudbě a baletu, tedy o uměleckých oborech, které jsou svou podstatou mimojazykové, je v zásadě jiné pozici než psaní a mluvení o oborech, které jsou naopak na jazyku založeny. Interpretace jazykové formulace je něčím jiným, než interpretace toho, co lze pouze vidět, slyšet či co vnímáme pohybem.*“²⁷ S týmto napätím medzi viditeľným a vysloviteľným sa konfrontujeme všetci, ale pre dejiny, teóriu a kritiku umenia predstavuje fundament teoretického bádania. Podcenenie komplikovanosti vzťahov slova a obrazu vedie k tomu, že najčastejšou výčitkou objavujúcou sa v metakritike je opisnosť, v zborníku ponímaná ako protiklad interpretácie: „*Zkoumali jsme, jestli jsou [články] vůči vlastnímu tématu popisné, nebo jim jde o svébytnou interpretaci a pokus o kritické zhodnocení. [...] Je jednodušší věci popisovat, než je interpretovat. [...] Co je však ona výstižnost vzhledem k reflektované události? Domníváme se, že to neznamená popisnost, ale spíše otevřenost k nečekaným a novým řešením, formám.*“²⁸ Opisnosť je definovaná negatívne, pričom nie je vnímaná ani ako súčasť interpretácie. Prevedenie viditeľného do slov sa javí ako samozrejmosť, takmer ako nutné zlo, ktoré predchádza samotnej interpretácii. Ak aj opomenieme zdanlivo banálnu skutočnosť, že aj výber recenzovanej výstavy či diela je výsledkom zamerania pozornosti recenzenta a súčasťou procesu výkladu a hodnotenia, tak nemôžeme degradovať popis viditeľného na samozrejmosť. Práve súčasné vizuálne umenie je dôkazom, aké náročné môže byť primerane pomenovať viditeľnú skutočnosť, najmä ak porušuje konvencie myslenia a presahuje myslené pojmy: „*Nevíme, jak jedinečné jevy a dějící se události prezentovat, aniž bychom je re-prezentovali prostřednictvím něčeho jiného. To je důvod, proč současnou filozofii tak přitahuje umění a v neposlední řadě umění výtvarné: ona čirá fakticita, kterou je schopno umění prezentovat, to, co nelze redukovat, to, co mění krystaly v mraky a katedrály v prchavé mihotání barvy a světla.*“²⁹ Kritik výtvarného umenia vždy stojí pred veľkou výzvou, ako svojim čitateľom sprostredkovať viditeľné. Iva Mojžišová kritika prirovnala k cestopiscovi sprostredkujúcemu predstavu neznámej krajiny: „*Výtvarné umění – z hľadiska publicity – je v porovnaní s inými*

26 Tomáš Klička, Klára Brühová, Eva Balaščíková, Tereza Jindrová, Jan Kratochvíl, Eliška Kubínová, Šárka Lenertová, Adéla Procházková, Kristýna Zámečnicková, Pavla Zámečnicková (študenti semináře umelecké kritiky VŠUP pod vedením Lady Hubatové-Vackové): *Smysluplnějšími větami za čistotu ovzduší*. In *Artalk.cz*.

27 Milena Bartlová: In *margině* (nejen o kritice). In *Artalk.cz*, http://artalk.cz/2012/03/29/in_margině-nejen-o-kritice/.

28 Citáty pochádzajú z predhovoru zborníka.

29 Miroslav Petříček: *Krystaly a mraky*. In Jiří Ševčík – Pavlína Morganová – Terezie Nekvindová – Dagmar Svatošová (eds.): *České umění 1980-2010. Texty a dokumenty*. Praha: VVP AVU, 2011. s. 365.

druhmi umenia v zjavnej nevýhode. Zatiaľ čo povedzme literárne dielo sa objavuje v tisícoch knižných exemplárov a každý si ho môže kedykoľvek prečítať, možnosť osobného stretnutia s obrazom alebo sochou sa zvyčajne začína aj končí s výstavou. Preto výtvarný kritik či už si to uvedomuje, alebo nie, popri tom údele, aký prislúcha každému kritikovi, ešte mnohým nahrádza vlastné priame poznanie, sprostredkuje obraz o výtvarnom dianí podobne ako nám rozprávanie cestopisca sprostredkuje predstavu neznámej krajiny.³⁰

Druhou výčitkou, ktorú autori zborníka opakovane adresujú recenzentom a kritikom, je nepriznávanie vlastného argumentačného zázemia, absencia jasnej artikulácie teoretických stanovísk a nezaujatie ľahko identifikovateľných sociálno-politických postojov: „Není zřejmé, z jakých teoretických stanovisek jejich kritika vychází. Sociálně-politické pozice recenzentů se kupodivu zdají být podivně neutrální. Nepřítomnost otevřeně přiznaného (světo)názorového hlediska na sebe upozorňuje ale až v celkovém pohledu, nikoliv u recenzí jednotlivých pisatelů.“³¹ Sociálno-politické postoje autorov môžu byť v texte prítomné explicitne alebo implicitne a ich odhaľovanie je predsa jedným z cieľov metakritiky vo všeobecnosti. Pokiaľ však ponosy metakritikov, že autori analyzovaných textov jasne neprejavili vlastné sociálno-politické postoje, vyznievajú iba naivne, požiadavka, aby recenzenti otvorene priznávali svoje svetonázorové hľadiská, mi pripadá až absurdná. Navyše autori opäť v negatívnom zmysle poukazujú na niečo, čoho sa sami dopúšťajú: požiadavky, ktoré kladú na recenzentov a kritikov, sami nenapĺňajú. O ich teoretických stanoviskách, sociálno-politických pozíciách a svetonázorovom hľadisku sa čitateľ zborníka nedozvie nič. V úvode objasňujú iba osobné motivácie vychádzajúce z pragmatických dôvodov: „Sme z větší části umělci, a proto máme osobní zkušenost s nedostatkem či nedostatečností kritické reflexe naší práce. Rozhodli jsme se zkrátka kritizovat, abychom mohli být v důsledku sami relevantně kritizováni.“³²

Dôvodom uvedených nedostatkov publikácie je zvolená metodika, ktorá pri takom intelektuálne náročnom počíne, akým je kritika kritiky, zohráva podstatnú úlohu. Metakritici k spracovávanému materiálu pristupovali bez jasne formulovaných prístupov: „Přestože jsme se ve vzájemných diskusích pokoušeli formulovat a definovat společné nároky na uměleckou kritiku, samotný průzkum nebyl dopředu podmíněn pevně ustanoveným souborem metod. Přístup k materiálu jsme si vynalézali sami, postupně během psaní. Stejně tak útvar metakritického textu neměl dopředu jasně stanovenou podobu. I ta se v průběhu proměňovala a výstupy se liší autor od autora.“³³ Túto „živelnosť“ v skúmaní ilustruje i fakt, že súbor hodnotených textov obsahuje nielen recenzie výstav a žánrovo príbuzné recenzie kníh (recenzia Terezy Jindrovej na knihu *Asociativní dějepis umění* Tomáše

30 Iva Mojžišová: Čoho sa nám nedostáva. In Iva Mojžišová: *Giacomettiho oko a iné texty zo šesťdesiatych rokov*. Bratislava: Artforum, 1994, s. 178.

31 Alžběta Bačíková – Radim Langer – Marek Meduna – Martin Prudil – Lucie Rosenfeldová – Milan Salák: *Meta 1: Sborník metakritických textů* (21. 12. 2014 – 30. 3. 2015; A2, Ateliér, Flash Art, Nový Prostor, Reflex Respekt), 2015, nepaginované.

32 Ibidem.

33 Ibidem.

Pospiszyla, recenzia Jiřího Machalického na monografiu o ilustráciách Kamila Lhotáka), ale aj diametrálne odlišné formáty ako esej (úvahy filozofa Miroslava Petříčka k dielu Martina Velíška), portréty či medailóny umelcov (napríklad text Martiny Vítkovej o tvorbe Dalibora Chatrného, text Markéty Magidovej o Michalovi Škodovi a text Daniela Grúňa o Milanovi Adamčiakovi), bilančný článok o dôležitých udalostiach roka (Jiří Ptáček hodnotiaci rok 2014), rozhovory s umelcami (Marek Gregor v rozhovore s Janem Gemrotom) či dokonca text o personálnych zmenách na vysokej škole (Jan H. Vítvar v článku *Akademie bez Knížáka* komentuje dianie na pražskej AVU).

Autorom zborníka sa nedá uprieť, že v snahe o metakritiku prinášajú i postrehy, ktoré by recenzenti mohli prijať ako cennú spätnú väzbu. Oprávnenne upozorňujú na častú povrchnosť kritických súdov, plytkú argumentáciu, nekritické preberanie kurátorských záverov a stieranie rozdielov medzi tlačovou správou a výtvarnou kritikou. Ak však hodnotíme celkový zámer autorského kolektívu – súborne zhodnotiť sledované texty, ten sa nenaplnil.

Mgr. Peter Megyeši, PhD., vyštudoval dejiny a teóriu umenia na Filozofickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave (2011). Absolvoval študijné pobyty na FF UK v Prahe (2010/2011) a na FF MU v Brne (2013). Doktorandské štúdium ukončil na katedre dejín a teórie umenia TU v Trnave dizertačnou prácou venovanou významným vrstvám stredovekej ikonografie sv. Krištofa (2014). Zaujímá sa najmä o umenie stredoveku, súčasné umenie a problematiku interpretácie. Od roku 2014 pôsobí na katedre teórie a dejín umenia Fakulty umení Technickej univerzity v Košiciach. peter.megy@gmail.com